

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ БАТЬКІВ З ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Визначення прав та обов'язків батьків та дітей викладено в Кодексі про шлюб та сім'ю України (КпШС України).

Підстави, за наявності яких може постати питання про позбавлення батьківських прав, передбачені ст. 70 Кодексу про шлюб та сім'ю України. Таке питання може постати, коли буде встановлено, що:

- батьки ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо навчання й виховання дітей;
- батьки відмовляються без поважних причин забрати дитину з лікувально-профілактичних чи навчально-виховних закладів;
- батьки зловживають батьківськими правами, жорстоко поведуться з дітьми;
- батьки шкідливо впливають на дітей своєю аморальною, антигромадською поведінкою;
- батьки є хронічними алкоголіками чи наркоманами.

Кожна із вказаних підстав є самостійною умовою для вирішення питань про позбавлення батьківських прав, яке здійснюється тільки в судовому порядку.

Цей перелік підстав свідчить про те, що батьки можуть бути позбавлені батьківських прав за порушення вимог ст. 61 КпШС України, де передбачено, що батьки мають право і зобов'язані виховувати своїх дітей, піклуватися про їхнє здоров'я, фізичний, духовний та моральний розвиток, навчання, готувати їх до праці.

Ст. 59 КпШС України проголошує, що батько та мати мають рівні права й обов'язки щодо своїх дітей і тоді, коли шлюб між ними розірвано. Тому, коли йде мова про позбавлення батьківських прав, слід розуміти, що позбавлення може стосуватись як батька, так і матері або обох батьків.

Для захисту інтересів дитини суд може ухвалити рішення про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав і передачу на опікування органу опіки і піклування. Воно може мати місце тоді, коли подальше перебування дитини в осіб, яких вона перебуває, загрожує її здоров'ю, вихованню й небезпечно для неї (дитина залишається без їжі, одягу, необхідного постійного догляду, ст. 76 КпШС України).

Позбавлення батьківських прав щодо неповнолітніх дітей є надзвичайним засобом впливу на батьків. Але навіть рішення суду з цього питання не є остаточним вироком. Наше гуманне законодавство передбачило поновлення в батьківських правах (ст. 75 КпШС України), можливе, якщо цього потребують інтереси дітей і якщо дітей не всиновлено. Поновлення в батьківських правах здійснюється тільки в судовому порядку, якщо буде встановлено наскільки змінилися обставини, що були підставою для позбавлення батьківських прав.

Адміністративна відповідальність батьків

Адміністративна відповідальність батьків встановлена, виходячи вимог Кодексу про адміністративні порушення (КпАП), за ухилення від виконання своїх обов'язків:

- ст. 184, ч. 1 (за систематичне ухиляння від виконання обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей (за наявності підтверджувальних документів));
- ст. 184, ч. 2 (передбачено відповідальність за ті ж дії, які вчинені повторно протягом року після накладання адміністративного стягнення за першою частиною цієї статті (за наявності підтверджувальних документів));
- ст. 184, ч. 3 (за вчинення неповнолітнім у віці від 14 до 16 років правопорушення, яке передбачає відповідальність згідно з Кодексом про адміністративні порушення);
- ст. 184, ч. 4 (до неповнолітніх, які відповідно до ст. 22 Кримінального Кодексу не є суб'єктами злочину і не можуть нести кримінальної відповідальності, застосовують примусові заходи виховного характеру, які передбачені ст. 105 ККУ, а батьки несуть адміністративну відповідальність).

Зловживання батьківськими правами може бути в різних формах і з різними наслідками для батьків.

Так, постійне завдання дитині тілесних ушкоджень є підставою не тільки позбавлення батьків (чи одного з них) прав, а й притягнення до кримінальної відповідальності за злочин проти здоров'я дитини. Законом передбачено, що, якщо суд під час позбавлення батьківських прав виявить у діях батьків ознаки злочину, то, відповідно до ст. 70 КпШС України, він може сам порушити кримінальну справу або повідомити про це прокурора, який має вирішити це питання по суті.

Кримінальна відповідальність батьків

У ст. 52 Конституції України сказано, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом.

У ККУ передбачено покарання (ст. 304): обмеження або позбавлення волі на термін до 5 років за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, пияцтво, заняття жебрацтвом, азартними іграми.

У ст. 303 ККУ (проституція або примушування та втягнення до занять проституцією), у ч. 3 сказано: дії, вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою караються позбавленням волі на строк від 3 до 5 років.

У ст. 307 (309) ККУ про «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їхніх аналогів» сказано, що такі дії із залученням неповнолітнього караються позбавленням волі на строк від 5 до 10 (12) років.

Ст. 324 ККУ охороняє здоров'я неповнолітніх. Схиляння неповнолітніх до вживання одурманювальних засобів, що не є наркотичними або психотропними, тягне покарання обмеженням або позбавленням волі на термін до 3 років.

Запобігання насильству в сім'ї

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно іншого її члена, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне завдання одним членом сім'ї іншому побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення психічного або фізичного здоров'я, завдання шкоди його честі та гідності.

Фізичні ознаки насильства:

- зовнішні ушкодження (відбитки пальців, пасака, сліди цигарок тощо);
- ушкодження внутрішніх органів і кісток, які не є наслідком нещасних випадків.

Психічні ознаки насильства:

- боязнь фізичного контакту з дорослими;
- намагання приховати причину травми;
- нічні кошмари та страхи;
- самотність, відсутність друзів;
- негативізм, агресивність, жорстоке ставлення до тварин;
- суїцидальні спроби.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого, а також дії сексуального характеру стосовно неповнолітнього члена сім'ї.

Фізичні ознаки сексуального насильства:

- ушкодження статевих органів;
- захворювання, що передаються статевим шляхом;
- вагітність.

Психічні ознаки сексуального насильства:

- нічні кошмари та страхи;
- депресія, низька самооцінка;
- невідповідні вікові сексуальні ігри і знання про сексуальну поведінку;
- намагання повністю закрити своє тіло;
- ексгібіціонізм;
- проституція.

Психічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з впливом одного члена сім'ї на психіку іншого шляхом словесних образ або погроз, переслідування залякування, якими перший навмисно спричиняє емоційну невпевненість, нездатність захистити себе та може завдати і завдає шкоди психічному здоров'ю.

Ознаки психічного насильства:

- затримка фізичного та розумового розвитку дитини;
- енурез, нервовий тик;
- постійно сумний вигляд;
- різноманітні соматичні захворювання;
- неспокій, тривожність;
- порушення сну;
- тривалий пригнічений стан;
- агресивність;

- схильність до усамітнення;
- невміння спілкуватися.

Підстави для вживання заходів із запобігання насильства в сім'ї:

- заява про допомогу про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза за вчинення насильства;
- висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї бажання щодо вжиття заходів із запобігання насильству в сім'ї, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто;
- отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї.